

DOI 10.11603/m.2414-5998.2024.2.14815
УДК 378:147.53

Л. Й. Петришин¹

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4506-1523>

О. В. Сорока¹

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1483-8974>

А.-М. А. Шульгай²

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7849-4560>

¹*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

²*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

L. J. Petryshyn¹, O. V. Soroka¹, A.-M. A. Shulhai²

¹*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*

²*I. Horbachevsky Ternopil National Medical University*

SOCIAL MATURITY AS A FACTOR OF PROFESSIONAL GROWTH OF EDUCATION RECIPIENTS

Анотація. У статті соціальну зрілість представлено як основоположний складник професійного становлення, який визначає інтегративні якості фахівця, наповненого соціальними знаннями, досвідом та культурою, характеризуючи його соціально відповідальним, мобільним, значущим, здатним приймати обґрунтовані фахові рішення у розв'язанні проблем професійного характеру, обумовлюючи здатність і готовність нести усвідомлену відповідальність за результати своїх професійних рішень. З'ясовано необхідність формування соціальної зрілості як чинника професійного зростання здобувачів освіти, що зумовлено кількома факторами: професійними вимогами, етичними стандартами, ефективністю здійснення професійної діяльності та самовдосконалення. Окреслено, соціальна зрілість здобувачів освіти складається з декількох ключових компонентів, які відіграють важливу роль у професійному розвитку та становленні професійно компетентного фахівця. Виділено основні компоненти соціальної зрілості як чинника професійного зростання особистості, такі як соціальні знання, соціальний досвід, соціальна культура, соціальна мобільність, соціальна відповідальність, емоційний інтелект. Доведено, що соціальна зрілість є вагомим складником професійності здобувачів освіти, адже вона відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності, яка проявляється в їх здатності: ефективно взаємодіяти з педагогами та одногрупниками; будувати міцні стосунки з роботодавцями та колегами; вирішувати конфлікти; адаптуватися до змін; відповідально ставитися до своїх професійних обов'язків.

Ключові слова: соціальна зрілість; здобувачі освіти; компоненти соціальної зрілості; професійне зростання.

Abstract. In the article, social maturity is presented as a fundamental component of professional development that determines the integrative qualities of a specialist filled with social knowledge, experience and culture, characterizing him/her as socially responsible, mobile, significant, capable of making sound professional decisions in solving professional problems, determining the ability and willingness to take conscious responsibility for the results of one's professional decisions. The need for the formation of social maturity as a factor in the professional growth of education recipients is determined by several factors: professional requirements, ethical standards, the effectiveness of professional activities and self-improvement. It has been outlined that the social maturity of education seekers consists of several key components that play an important role in professional development and becoming a professionally competent specialist. The basis of social maturity as a factor of professional growth of the individual is highlighted, such as social knowledge, social experience, social culture, social mobility, social responsibility, emotional intelligence. It has been proven that social maturity is an important component of the professionalism of education recipients, because it plays an important role in the formation of professional competence, which is manifested in their ability to: effectively interact with teachers and classmates; build strong relationships with employers and colleagues; resolve conflicts; adapt to changes; to be responsible for one's professional duties.

Key words: social maturity; education recipients; components of social maturity; professional growth.

Вступ. Сучасний розвиток суспільства вимагає формування соціально зрілих особистостей, здатних успішно професійно реалізуватися в складних суспільних умовах та бути відповідальними, відкритими до нового досвіду, мати розвинуті інтелектуальні здібності.

Актуальність формування соціальної зрілості особистості є надзвичайно важливою для її індивідуального розвитку загалом, адже: розвиває додаткові професійні навички та якості, що допомагатимуть відповідально ставитися до обов'язків, приймати обґрунтовані рішення та бути авторитетом; покращує соціальну інтеграцію, професійну підготовку, оскільки соціальна зрілість сприяє розвитку професійних якостей та навичок, як-от комунікативності, відповідальності, самостійності та критичного мислення – саме вони є необхідними для успішної кар'єри та професійного зростання.

Окрім того, соціальна зрілість запобігає соціальній ізоляції та, у свою чергу, підвищує якість життя особистості, оскільки соціально зрілі особистості краще керують своїм життям, ефективніше вирішують проблеми та стресові ситуації, активніше професійно реалізуються, що покращує загальну якість життя. Вони здатні приймати зважені рішення, які позитивно впливають на їх професійний розвиток і фізичне та психічне здоров'я [1, 3].

У суспільстві, яке на сучасному етапі зіштовхується з численними глобальними викликами, такими як професійні, економічні та екологічні кризи, умови ведення військових дій, соціальна зрілість є ключовим чинником успішного навчання і професійного розвитку, оскільки здобувачі освіти, які володіють розвиненими соціальними навичками, досягають кращих результатів у навчанні, а також у майбутньому працевлаштуванні та кар'єрі.

В умовах сучасних викликів і змін питання соціальної зрілості набуває особливої актуальності та значущості. Саме тому формування соціальної зрілості є важливим завданням як для освітніх інституцій, так і для суспільства в цілому. Це процес, який потребує інтеграції зусиль педагогів, психологів, соціальних працівників, батьків і самої молоді. Загалом, це актуалізує питання процесу формування соціальної зрілості особистості здобувачів освіти як чинника професійного зростання особистості [3, 4].

Мета статті – висвітлити основні аспекти формування соціальної зрілості здобувачів освіти як необхідного чинника професійного зростання особистості в сучасних умовах.

Теоретична частина. Актуальність формування соціальної зрілості розглядалася у різних наукових дослідженнях і публікаціях, які звертають увагу на важливість цього процесу для розвитку особистості та суспільства в цілому. Сама ж категорія «соціальна зрілість» обіймає загальні уявлення про соціальні якості людини, її соціальні функції та ступінь оволодіння власною суспільною сутністю в контексті професійної реалізації [2, 10]. У науково-теоретичних дослідженнях категорію «соціальної зрілості» розглядають як: прояв самоактуалізації, власної індивідуальності та унікальності (А. Маслоу); індивідуальне самовизначення, що виражається у ставленні до стилю життя (К. Хорні); розуміння й інтерпретацію соціального оточення та життєвих подій (А. Кардінер, Р. Харре); участь у діяльності та взаємодії (Л. Філіпс, Е. Шпрангер); наявність соціальної активності, набуття соціального досвіду в соціальних ситуаціях (Дж. Мід) [1, 3].

Соціальна зрілість особистості охоплює цілий комплекс взаємопов'язаних характеристик, що утворюють багатовимірну систему, про що зазначали науковці, які досліджували питання соціальної зрілості. Зокрема, Л. Виготський підкреслював важливість соціального середовища для формування особистості; Е. Еріксон запропонував теорію психосоціального розвитку, яка включає різні стадії, пов'язані з формуванням соціальної зрілості; Д. Фельдштейн наголошував на розвитку соціальних якостей особистості в умовах соціальних змін; А. Петровський звертав увагу на соціалізацію особистості та значення соціального оточення в цьому процесі [3, 4].

Науковець В. Радул [7] розглядає соціальну зрілість як сформованість особистості в певному соціальному середовищі. Він визначає це поняття через активну життєву позицію, єдність виховання та самовиховання, а також прагнення особистості швидко досягти соціальної зрілості. На думку науковця, соціальна зрілість проявляється в соціальній активності, самовизначенні та відповідальності.

Ми вважаємо, що соціальну зрілість здобувача освіти необхідно трактувати як інтегральну категорію в структурі становлення майбутнього фахівця професіонала. Вона виступає як основоположний складник професійного становлення та визначає інтегративні якості фахівця, наповненого соціальними знаннями, досвідом та культурою, характеризуючи його соціально відповідальним, мобільним, значущим, здатним приймати обґрунтовані фахові рішення у розв'язанні проблем професійного ха-

рактеру, обумовлюючи здатність і готовність нести усвідомлену відповідальність за результати своїх професійних рішень.

У свою чергу, необхідність формування соціальної зрілості як чинника професійного зростання здобувачів освіти обумовлена кількома факторами: професійними вимогами, етичними стандартами, ефективністю здійснення професійної діяльності та самовдосконалення. Саме дотримання професійних вимог надасть можливість здобувачам освіти успішно працювати з різними соціальними групами та соціально компетентно розв'язувати складні соціальні проблеми; декларування етичних стандартів допоможе професійно та етично розв'язувати складні професійні ситуації та діяти відповідно до професійних та етичних стандартів; ефективність здійснення професійної діяльності надасть можливість майбутнім професіоналам краще взаємодіяти з клієнтами, створюючи атмосферу довіри та сприяючи ефективнішому розв'язанню соціальних проблем й особистісному зростанню та розвитку як професіонала [12, 13].

Власне виходячи із позиції взаємозв'язку означених факторів, можемо констатувати, що соціальна зрілість у контексті становлення професійної зрілості здобувачів освіти також виступає комплексною якістю особистості, що інтегрує в собі соціальні знання, досвід та відповідальність, які, у свою чергу, сприяють успішності особистості в професії та соціумі. Окрім того, її можна розглядати як один із компонентів структури особистості здобувача освіти, тісно пов'язаного з освітньою та професійно-діяльнісною сферою.

Як структурний компонент особистості здобувача освіти, соціальна зрілість повинна бути орієнтована на формування таких ключових аспектів професійного зростання здобувачів освіти в закладах вищої освіти України, як: соціальні знання, націлені на розуміння норм, цінностей, принципів та правил поведінки, що діють у суспільстві; соціальний досвід, що охоплює навички взаємодії з іншими людьми, вміння налагоджувати контакти, співпрацювати, вирішувати конфлікти; соціальна культура, що обумовлює усвідомлення свого місця в суспільстві, повагу до інших людей, прагнення до гармонійного співіснування.

У даному контексті соціальна зрілість особистості ми розглядаємо як цілісний феномен, що складається з декількох ключових компонентів, які відіграють важливу роль у професійному розвитку здобувачів освіти, зокрема це:

1) соціальні знання, які ґрунтуються на розумінні норм, цінностей, принципів та правил поведінки, що діють у суспільстві та професійному середовищі; знання психології людини, закономірностей міжособистісної взаємодії та групової динаміки; володінні етичними нормами і принципами професійної діяльності; знання ділового етикету та протоколу;

2) соціальний досвід, куди входять навички спілкування та налагодження контактів із людьми з різним соціальним статусом, культурою та цінностями; вміння вести конструктивний діалог, аргументувати свою позицію, йти на компроміси та вирішувати конфлікти; навички роботи в команді, співпраці та взаємодопомоги; вміння адаптуватися до нових умов та середовища;

3) соціальна культура, що системно визначається цілісністю норм, цінностей, вірувань, звичаїв та традицій; визначає правила поведінки, етичні принципи, способи спілкування та взаємодії людей між собою;

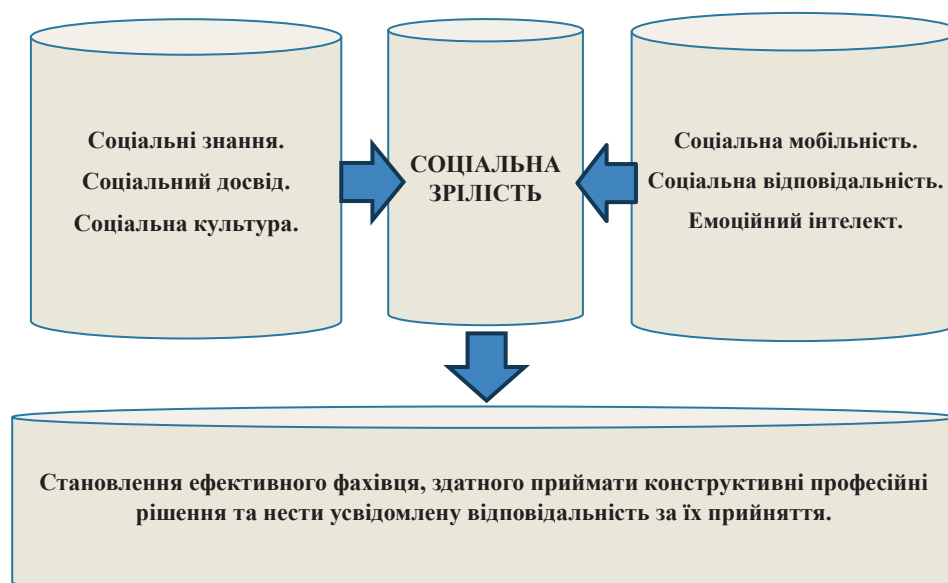
4) соціальна мобільність, яка охоплює прагнення до саморозвитку та самовдосконалення; готовність до змін та нових викликів; вміння використовувати свої знання і навички для досягнення поставлених цілей; здатність адаптуватися до нових умов праці та ринку праці;

5) соціальна відповідальність, що обумовлюється усвідомленням свого місця та ролі у професійному співтоваристві та суспільстві загалом; прагненням до внесення позитивного вкладу у розвиток професії та суспільства; відповідальним ставленням до своїх обов'язків і дотриманням норм та правил професійної діяльності; вмінням нести відповідальність за свої дії та рішення;

6) емоційний інтелект, що регламентує здатність розуміти й керувати своїми емоціями, а також емоціями інших людей; емпатію та співчуття до інших людей; вміння протистояти стресу й емоційному тиску; навички самопрезентації та самоконтролю.

Розвиток цих компонентів соціальної зрілості є важливим завданням для здобувачів вищої освіти в Україні як таких, що прагнуть досягти успіху у своїй професійній діяльності. Це допоможе їм не лише стати більш ефективними фахівцями, але й налагодити конструктивні стосунки з колегами, керівництвом та клієнтами, а також здобути авторитет і повагу в професійному середовищі.

Власне виходячи з позиції розгляду категорії соціальної зрілості як чинника професійного зростання здобувачів освіти, слід звернути увагу і на

Рис. 1. Алгоритм взаємозв'язку компонентів соціальної зрілості здобувачів освіти як чинника професійного зростання [джерело: власна розробка авторів].

цільову настанову соціальної зрілості, яка полягає у формуванні особистості, здатної до:

- самореалізації: розкриття свого потенціалу, досягнення поставлених цілей, внесення позитивного внеску в розвиток суспільства;
- соціалізації: адаптації до соціальних норм та цінностей, успішної професійної взаємодії;
- гармонізації з професійним середовищем: побудови конструктивно-партнерських стосунків із колегами, із використанням тайм-менеджменту.

Підкреслимо, що соціальна зрілість також відіграє вирішальну роль у становленні професійно зрілої особистості здобувача освіти. Вона проявляється у здатності здобувача: ефективно взаємодіяти з колегами та керівництвом, будуючи міцні ділові стосунки, що забезпечується здатністю налагоджувати контакти з партнерами, клієнтами, інвесторами; вирішувати конфлікти, адже вміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, що неминуче виникають у процесі роботи, є важливою навичкою для будь-якого професіонала; адаптуватися до змін у професійній сфері та відповідально ставитися до своїх обов'язків, оскільки соціальна зрілість передбачає усвідомлення важливості своєї роботи та відповідальне ставлення до виконання завдань професійного характеру; дотримуватися етичних принципів та норм поведінки у професійній діяльності [5, 6, 8].

Розвиток соціальної зрілості здобувачів освіти – це безперервний процес, який потребує вивчення наукових досліджень на тему педагогіки, психології

спілкування та розвитку особистості, відвідування тренінгів і семінарів, спрямованих на розвиток навичок комунікації та самопрезентації; аналізу поведінки і здатності вчитися на своїх помилках; спілкування з людьми, які мають високий рівень соціальної зрілості; праці над розвитком свого емоційного інтелекту.

Таким чином, соціальна зрілість є важливою складовою професійної зрілості особистості, адже вона допомагає здобувачам освіти не лише досягати успіхів у своєму професійному зростанні, але й стати відповідальними членами суспільства, які здатні до конструктивно-професійної взаємодії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливо зазначити, що соціальна зрілість є вагомим складником професійності здобувачів освіти, адже вона відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності, яка проявляється в їх здатності: ефективно взаємодіяти з педагогами та одногрупниками; будувати міцні стосунки з роботодавцями та колегами; вирішувати конфлікти; адаптуватися до змін; відповідально ставитися до своїх професійних обов'язків. Соціально зрілі здобувачі освіти повинні вміти планувати свій час, розставляти пріоритети й доводити розпочате до успішного завершення.

Основними методологічними проблемами у формуванні соціальної зрілості здобувачів вищої освіти є: недостатня узгодженість теоретичних знань та практичних навичок, що полягає в тому, що багато навчальних програм не приділяють належної уваги

розвитку соціальних навичок здобувачів освіти, а теоретичні знання про соціальну зрілість не завжди підкріплюються практичними вправами й завданнями, що робить їх важко застосовними у реальному житті; відсутність єдиної методичної бази для формування соціальної зрілості; недооцінка ролі позааудиторної діяльності у формуванні соціальної зрілості здобувачів освіти; недостатнє використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у формуванні соціальної зрілості; недооцінка ролі психолого-педагогічного супроводу у формуванні соціальної зрілості.

Вирішення цих методологічних проблем потребує комплексного підходу, який передбачає: розробку єдиної методичної бази для формування соціальної зрілості здобувачів вищої освіти, активне використання позааудиторної діяльності у цій

роботі, впровадження сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес, розвиток психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Тільки спільними зусиллями педагогів, психологів, батьків та самих здобувачів освіти можна створити умови для ефективного формування соціальної зрілості як чинника професійного зростання здобувачів освіти.

Перспективу подальших досліджень складає дослідження відмінностей методології роботи педагогів та психологів на основі порівняльного аналізу застосованих ними підходів і стратегій до формування соціальної зрілості як чинника професійного зростання здобувачів освіти в закладах вищої освіти в Україні.

Список літератури

1. Крейдун Н. Задоволеність навчання у вищому навчальному закладі як чинник професійної самоефективності сучасних студентів / Н. Крейдун, О. Поліванова, Л. Яворовська // Проблеми сучасної освіти. – 2016. – № 6. – С. 37–41.
2. Кривцова Н. Роль відчуття когеренції у зростанні ресурсності особистості та рівнів самоефективності / Н. Кривцова, Б. Бірон // Science and education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2019. – № VII (79), Issue 197. – С. 70–73.
3. Крюкова О. Соціальна зрілість особистості у сучасних психологічних дослідженнях / О. Крюкова // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2010. – Ч. 10. – С. 345–353.
4. Меднікова Г. Соціальна зрілість: сутність і критерії / Г. Меднікова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2012. – Вип. 43. – С. 179–186.
5. Петришин Л. Засади соціальної відповідальності як складник професійної компетентності фахівців соціальної сфери / Л. Петришин, Т. Кульчицький // «Ввічливість. Humanitas». – 2023. – № 1. – С. 86–92.
6. Поліщук В. Формування соціальної зрілості у майбутніх фахівців спеціальної освіти у процесі позанавчальної діяльності у ЗВО / В. Поліщук, Т. Цегельник, І. Пацула, А. Шайнюк // Acta Paedagogica Volyniensis. – 2023. – № 6. – С. 61–67. DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.9>.
7. Радул В. Соціальна зрілість особистості : монографія / В. В. Радул. – Х. : Мачулін, 2017. – 441 с.
8. Цакун Т. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. Цакун. – Режим доступу : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/65.pdf.
9. Школьна М. Визначення сутності феномена «соціальна зрілість» у філософських дослідженнях / М. Школьна // Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність (до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 травня 2017 р. – 2017. – С. 152–153.
10. Erikson E. Cristopher Social Interest. Social Feeling and the Evolution of Consciousness / E. Erikson // Individ. Psychol. – 1992. – Vol. 3. – P. 277–287.
11. Kiloeva F. M. Moral orientation as a value orientation of a person / F. M. Kiloeva // Innovative science. – 2015. – Vol. 12. – P. 202–203.
12. Shkolna M. Pedagogical conditions for upbringing social maturity of students' agricultural colleges / M. Shkolna // Intellectual Archive. – 2017. – Vol. 6, No. 5. – P. 79–85.
13. Shkolna M. S. Upbringing social maturity in students of agricultural colleges in after class activities as a pedagogical problem. Perspectives of research and development / M. Shkolna // Collection of scientific articles. – 2017. – P. 182–185.

References

1. Kreidun, N.P., Polivanova, O.E., & Yavorovska, L.M. (2016). Zadovolenist navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi yak chynnyk profesiinoi samoefektyvnosti suchasnykh studentiv [Satisfaction with studying at a higher educational institution as a factor of professional self-efficacy of modern students]. *Problemy suchasnoi osvity – Problems of modern education*, 6, 37-41 [in Ukrainian].
2. Kryvtsova, N.V., & Biron, B.V. (2019). Rol vidchuttia koherentsii u zrostanni resursnosti osobystosti ta rivniv samo efektyvnosti [The role of the sense of coherence in the growth of individual resourcefulness and levels of self-efficacy]. *Science and education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII(79) (197), 70-73 [in Ukrainian].
3. Kryukova, O. (2010). Sotsialna zrilist osobystosti u suchasnykh psykholohichnykh doslidzhenniakh [Social maturity of personality in modern psychological research]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology: A collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko*, 10, 345-353 [in Ukrainian].
4. Mednikova, H. (2012). Sotsialna zrilist: sutnist i kryterii [Social maturity: essence and criteria]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody. Psykholohiia – Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda. Psychology*, 43, 179-186 [in Ukrainian].
5. Petryshyn, L.Y., & Kulchytskyi, T.R. (2023). Zasady sotsialnoi vidpovidalnosti yak skladnyk profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv sotsialnoi sfery [The principles of social responsibility as a component of the professional competence of specialists in the social sphere]. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas*, 1, 86-92 [in Ukrainian].
6. Polishchuk, V., Tsegelnyk, T., Patsula, I., & Shayniuk, A. (2023). Formuvannia sotsialnoi zrilosti u maibutnikh fakhivtsiv spetsialnoi osvity u protsesi poza navchalnoi diialnosti u ZVO [Formation of social maturity in future specialists of special education in the process of extracurricular activities in higher education institutions]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 6, 61-67. DOI: 10.32782/apv/2023.6.9.
7. Radul, V. (2017). *Sotsialna zrilist osobystosti [Social maturity of personality]*. Kharkiv: Machulin [in Ukrainian].
8. Tsakun, T.M. (n.d.). Profesiina samorealizatsiia osobystosti v suchasnykh umovakh [Professional self-realization of the individual in modern conditions]. Retrieved from: umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/65.pdf.
9. Shkolna, M.S. (2017). Vyznachennia sutnosti fenomena «sotsialna zrilist» u filosofskykh doslidzhenniakh [Defining the essence of the phenomenon “social maturity” in philosophical research]. *Liudyna, suspilstvo, derzhava u filosofskomu dyskursi: istoriya ta suchasnist – Man, society, the state in philosophical discourse: history and modernity* (To the 60th anniversary of the Department of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine): Materials of the International science and practice conference. (pp. 152-153). Kyiv [in Ukrainian].
10. Erikson, E. (1992). Cristopher Social Interest. Social Feeling and the Evolution of Consciousness. *Individual Psychology*, (48)3, 277-287.
11. Kiloeva, F.M. (2015). Moral orientation as a value orientation of a person. *Innovative science*, 12, 202-203.
12. Shkolna, M. (2017). Pedagogical conditions for upbringing social maturity of students' agricultural colleges. *Intellectual Archive*, 6(5), 79-85.
13. Shkolna, M. (2017). Upbringing social maturity in students of agricultural colleges in after class activities as a pedagogical problem. Perspectives of research and development: *Collection of scientific articles* pp. (pp.182-185).

Отримано 11.06.2024.
Рекомендовано 14.06.2024.

Електронна адреса для листування: shulhai_aa@tdmu.edu.ua